

Kibrit ve akmak inhisarı işletmesinin devrine ve 10 000 000 dolarlık istikraz akdine dair 1/738 numaralı kanun lâyihası ve Bütçe Encümeni mazbatası

10 - VI - 1930

B. M. M. Yüksek Reisliğine

Kibrit ve akmak inhisarı işletmesinin devrine ve on milyon dolarlık istikraz akti hakkında Maliye Vekâletince tanzim olunup İcra Vekilleri Heyetince 9 - VI - 930 tarihinde Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan kanun lâyihası esbabı mucibe ve bu hususa müteallik mukavele ve mektuplarla birlikte takdim olunmuştur.

Muktazasının ifasına müsaade buyrulmasını rica ederim efendim.

Başvekil
İsmet

Esbabı mucibe

Kibrit inhisarını işletmekte olan şirketin mukavelenamesinde tayin edilen müddet zarfında inşa etmesi lazım gelen kibrit fabrikasının şirketin sun'u taksiri yüzünden işleyebilecek bir halde ve mevkiye yapılmaması ve Hükûmete vermekle mükellef maktu inhisar resminin miaatlarında vermemesi sebeplerile hukukçulardan mürekkep bir heyeti müşavirenin reyile mukavelesi fesh ve doğrudan doğruya hükûmet tarafından mensup bir müdüriyet marifetile idare edilmek üzere şirketin bütün menkul emvaline vaziyet edilmiş idi. Şirket bir taraftan keyfiyeti fesh ve vaz'iyet dolayısıyla hükûmet aleyhine dava açmış, hükûmette şirketin teminatı olan yüz elli bin lirayı tahsil için işlerini likide etmekte olan bir banka aleyhine ikamei dava etmiş idi. Bu davaların devam ettiği sırada diger cihetten de fesh olunan mukavelenamesi şirketin yüzde elli hissesine sahip olan (Di Amerikan Türkış investment korporeşön) şirketile bu ihilâfların sulhan halli ve inhisar işletmesinin mezkûr şirkete iadesi için bir seneden beri müzakereler cereyan etmiştir. Bu müzakereler neticesinde iktisadî vaziyet ve inkişafımızın istilzam ettiği ihtiyaçlara mühim bir yardımı olacağı kuvvetle memul olan on milyon dolarlık başa baş ve şeraiti iktisadiyemize göre mutedil olduğu dergâr olan muayyen bir faizli istikraz akti mukabilinde inhisar işletmesinin şirkete iadesine muvafakat edilmiş ve buna mukabil eski mukavelenameden yirmi beş bin sandıktan fazla satışlardan hazineye tediye edilecek menfaat hissesi bir tenzile tabi tutulmuştu. Bundan başka şirketin vergi mükellefiyetleri elli bin liralık bir maktua bağlanmış ve eski mukaveleye nazaran yeni mukavelenin eşkâle ve şirketle Hükûmet arasında nizaların tahkim suretile halli gibi bazı tadilât yapılmıştır. Merbut mukavelename bu esaslara göre tanzim kılınmıştır. Bu lâyihaı kanuniye bu sebeple takdim kılınmıştır.

Bütçe Encümeni mazbatası

T. B. M. M.
Bütçe Encümeni
164 M.
Esas № 1/738

14-VI-1930

Yüksek Reisliğe

Kibrit ve çakmak inhisarı işletmesinin devrine ve on milyon dolarlık istikraz aktine dair kanun lâyihasile mukavelename ve teferrüatı Maliye Vekili Saracoğlu Şükrü Bey hazır olduğu halde tetkik ve müzakere olundu.

Şeraiti iktisadiyemize göre mutedil olduğu anlaşılan muayyen faizli istikraz mukabilinde hükümetçe idare olunan inhisar işletmesinin şirkete devri Encümenimizce de musip görülmüş ve teklif olunan kanun lâyihası teferrüatı ile birlikte müstacelen müzakere edilmek üzere Umumi Heyetin tasvibine arz olunur.

B. En. Rs.	Rs. V.	M. M.	Aydın	
Istanbul	Bursa	Gazi Antap	Mühendis	Burdur
Fnat	Muhlis	Remzi	Mitat	Vahit
Erzurum	Kütahya	Isparta	Konya	Tokat
H. Aziz	N. Asım	Mükerrem	K. Hüsuü	Şevki
				Faik

Hükümetin teklifi

Kibrit ve çakmak inhisarı işletmesinin devrine ve on milyon dolarlık istikraz aktine dair kanun lâyihası

1 — Kibrit inhisarı işletmesinin merbut 14 haziran 1930 tarihli mukavelename mucibince Amerika Müttehit Hükümetlerine tabi Delaver Hükümeti kanunlarına tevfikan müteşekkil ve mevcut (Di Amerikan Türkis Invest ment Kopreşon) şirketine devrine ve bu şirketten mezkûr mukavelenamedeki şartlarla on milyon dolarlık bir istikraz aktine mezuniyet verilmiştir

2 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

3 — Bu kanunun hükümlerini icraya Maliye Vekili memurdur.

Bş. V. Ad. V. M. M. V. Da. V. Ha. V. Ma. V. Mf V. Na. V.
İsmet M. Esat M. Abdülhalik Ş. Kaya Dr. T. Rüştü Ş. Saracoğlu Cemal Hüsnü Recep
İk. V. S. İ. M. V.
Şakir Dr. Refik

Âtîde Hükûmet) tabirile yadedilen ve Maliye Vekili Saracoğlu Şükrü Beyefendi tarafından temsil olunan Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti bir taraftan,

ve

Amerika Müttehit Hükûmetlerine tabi Delâver Hükûmeti kanunlarına tevfikân alelûsul müteşekkil ve mevcut bir şirket olup âtîde (şirket) tabirile yadedilen (Di Amerikan Türkîş investment korporasyon) namna Newyorklu Mister Ernest A. Hofmen diğer taraftan,

Berveçhi âti akti mukavele etmişlerdir:

Madde — 1

Türkiye Cumhuriyeti arazisi dahilinde kısmen veya tamamen işlenmiş kibrit ve zurufu ile alev, kıvılcık ve hararet çıkararak herhangi bir maddeyi tutuşturmak için kullanılan müştail maddeli veya fitilli her nevi çakmakların ve sun'î çakmak taşlarının işletilmesi, yani bunların imali, ithali, ihracı ve satılması hakları münhasıran Hükûmetçe 1 temmuz 1930 tarihinden itibaren 25 sene müddetle şirkete verilmiştir. Kav veya fitille kullanılan mekanizmasız adı çakmaklar inhisara dahil değildir.

Şirket memleketin istihlâkine kâfi kibrit imal edebilecek cesamette İstanbul Vilâyeti dahilinde bir kibrit fabrikası inşasını taahhüt eder. Bu fabrika, işbu mukavenenin Türkiye Büyük Millet Meclisince tasdiki tarihinden itibaren iki sene zarfında tam faaliyete geçecektir. Şirket fabrikanın faaliyete mübaşereti zamanında memlekette dokuz aylık istihlâke kâfi bir stok kalacak miktarda kibriti gümrük resminden ve diğer mükellefiyattan muaf olarak ithal etmek, hakkını haizdir.

Şurası mukarrerdir ki Türkiyede fabrikanın ikmalinden sonra dahi şirket esbabı mücbire hudusunda mamul kibrit ithali inhisar hakkını haiz olacak ve işbu ithalât her türlü rüsum ve tekâliften ve oktruvadan muaf olacaktır.

MADDE — 2

Şirket Hükûmete, senevî %6 1/2 hesabı ile faize tabi olmak ve faizi senevî iki taksitte kânunusani ve temmuz iptidalarında tesviye edilmek üzere başa baş on milyon Amerika Hükûmatı Müttehidesi altm doları miktarında yirmi beş senelik itfa sermayeli istikraz ita eder. Bu istikraz 1 temmuz 1930 tarihli olacak ve Hükûmet tarafından 1931 kânunusani iptidasından itibaren mukavelenamenin meriyeti müddetince her sene kânunusani ve temmuzun ilk günlerinde altışar aylık mütesavî resûlmal ve faiz taksitleriyle Standard itfa cetvellerine tevfikân başa baş itfa edilecektir. Maahaza Hükûmet üç aylık bir mütekaddim ihbar ile her hangi bir taksit tediyesi tarihinde vadesi hülûl eden senedi tediye ile beraber istikrazın resûlmal bakiyesini kâmilen veya kısmen başa baş itfa etmek hakkını muhafaza eder. Şurası sarahatle mukarrerdir ki istikraz bakiyesinin hülûlü vadeden evvel her hangi bir zamanda tamamen veya kısmen itfası işbu mukavelename mucibince şirkete verilen inhisar imtiyazının meriyetine hiç bir veçhile müessir olmayacak ve mezkûr mukavelename istikrazın hülûlü vadeden evvel tamamen veya kısmen tesviyesine bakılmaksızın yirmi beş senelik bir devreikâmile temadi edecektir. Hükûmet Newyork şehrine tabi Manhattan kasabasında Li, Higginson ve şürekâsı efendilerin idarehanesinde Türkiyenin şimdiki veya müstakbel her türlü tekâlifinden muaf ve bu tekâlif dolayısıyla her hangi bir tenkisten masun bir halde tediye edilmek şartile beheri faiz ve resûlmalin altışar aylık tekasitine mukabil olarak (1 temmuz 1930 tarihinde mevcut Standard sıklet ve safiyette) 407,302,80 Amerika Hükûmatı Müttehidesi altm doları ve seksen sent için muharrer ve kâffesi 1 temmuz 1930 tarihile müverrah ve altışar aylık fasılalarla her sene kânunusani ve temmuzunun birinci günlerinde lâzümüleda olmak üzere şirketin emrine elli tane senet istar etmeği taahhüt eder. Bunların birincisi 1 kânunusani 1931 de ve sonuncusu 1 temmuz 1955 de lâzümüleda olacaktır. Şirket Newyork şehrinde ve Hükûmetçe irae olunacak bir banka müesse-

sesinde Hükümetin emrine başa baş herveği ati tediyatta bulunmağı taahhüt eder:

500,000 dolar:- işbu mukavelenamenin Türkiye B. M. Meclisince tasdikını müteakıp;

9,500,000 dolar:- ile bunun senevî %6 1/2 üzerinden müterakim faizini, işbu mukavelenamenin Türkiye B. M. Meclisince tasdikından iki ay sonra.

Bu son tediyat salıfüzükir elli senedin teslimi mukabilinde iera edilecektir.

Balâda muharrer beşyüz bin dolarlık alelhesap ilk tediyat şirketçe hüsnü niyetinin teminatı olmak üzere işbu mukavelenamenin âkitler tarafından imzasından sonra bir Nwyork bankasına meşrutan tedi edilecek ve mezkûr mebalig işbu mukavelenamenin tasdikı keyfiyetinin hem Waşingtondaki Türk sefaretini hem de şirket tarafından tahriren iş'arını müteakip muvakkat makbuz mukabilinde Hükümet emrine tediye olunacaktır. Hükümet mezkûr beş yüz bin dolar için kabzı tarihinden 1 temmuz 1930 za kadar senevî %6 1/2 hesabıle şirkete faiz vermeğı taahhüt eder. Eğer işbu mukavelename Türkiye B. M. Meclisince 16 haziran 1930 tarihinden evvel tasdik edilmezse anıfüzükir vedia hiç bir muamelesiz kendiliğinden şirkete kabili iade olacaktır. Senetlerin yukarıda beyan olunduğı üzere muntazam miatlarında tediyesine zaman olarak Hükümetçe kibrit inhisarından Hükümete ait varidatın tamamı şirkete teslim olunmuştur. Maahaza şurası mukarrerdirki her ne zaman şirket tarafından Hükümete bu mukavelenin üçüncü ve dördüncü maddeleri mucibince tediyesi meşrut bir taksit yekûnu mezkûr senetlerden birinin vadesinde tediyesine kâfi gelmezse Hükümet herhangi noksanı ikmale kifayet edecek miktarda bir meblâğı tediye edecektir. Şayet her altı aylık senedin tediyesinden sonra kibrit varidatının Hükümete ait altı aylık hissesinden bir fazla kalırsa bu fazla Hükümete raci olacaktır. Hükümet kendi hissei seneviyesinin altı aylık taksitlerinden altı aylık senetlerin tesviyesine kâfi mebaligi tenzil için sahibi imtiyaza, Türkiyede ierayi faaliyet eden tali şirketine veya şubesine mezuniyet ita ve onlardan bunu talep eder.

Tediye olunan senetler derhal Hükümete iade edilecektir. Senetler atideki şekilde olacak ve Hükümet namına Maliye Vekili ile muamelâtı naktiye müdürü tarafından imza edilecek ve Maliye Vekâleti mühürünü hamil olacaktır.

Senetlerin şekli

407,302,80

Ankara 1 temmuz 1930

Vadesi

Mehuzu olan bedele mukabil Türkiye Cümhuriyeti Hükümeti 19 senesi-nin birinci günü Amerika müttelit hükümetlerine tabi Newyork hükümet ve şehirinin Manhattan kasa-basında Li,HiGGinson ve şürekâsı efendilerin veya haleflerinin idarchanesinde (Ameriken Türkis investment korporasyon) emrine Amerika müttelit hükümetlerinin 1 temmuz 1930 da mevcut Standard sıklık ve safiyetteki altın dolarlarından dört yüz yedi bin üç yüz iki dolar ve seksen sent tediye etmeğı taahhhüt eder.

Maliye Vekili

Maliye Vekâleti mühürü

Türkiye Cümhuriyeti Hükümeti

Muamelâtı naktiye müdürü

Madde — 3

Şirket tarafından Hükümete her sene kânunusani ve temmuzun birinci günlerinde altışar aylık yirmi beşer bin lira olmak ve ilk taksiti 1 kânunusani 1931 de ve son taksiti 30 haziran 1955 de lâzümüleda bulunmak üzere senevî maktuan verilecek elli bin (50,000) Türk lirasına mukabil Hükümet şirkete Türkiye dahilinde şimidiki ve müstakbel her türlü bilâ vasıta veya bilvasıta tekâliften ve oktrovadan sureti daim ve mutlakada muafiyet bahşeder.

Makanizmalı çakmaklar ve aksamı ile şirket tarafından kibrit imaline mahsus olarak ithal edilebilecek âtideki mevut gümrük resminden ve diğeri ithalât mükellefiyetinden muaftr:

Kibrit çöpleri

Çöpler için odun

Mevadı kimyeviye

Makineler ve teferruatı

Alât ve edevat

Bunların gayrı mevât gümrük resmine ve diğêr ithalât mükellefiyetine tabidir.

Madde — 4

Şirket kibrit ve otomatik çakmakların ve birinci maddede muharrer diğêr bilcümle mevaddın imalinden ve satışından mütehasıl menafia ve işbu mukavelenin temin edeceği diğêr her türlü temettüata mukabil Hükûmete 1 kânunusani 1930 dan başlayarak işbu mukavelenin devamı müddetince her senenin temmuz ve kânunusani ayları iptidasında olmak üzere beheri sekiz yüz yetmiş beş bin: liradan ibaret altışar aylık elli taksitte senevî maktuan bir milyon yedi yüz elli bin (1,750,000) lira ita edecektir. Şu kadar ki her hangi bir sene zarfında kibrit istihlâki her biri vasatî elli kibriti muhtevi beş bin kutuluk yirmi beş bin sandığı (yani cem'an altı milyar iki yüz elli milyon (6,250,000,000) kibriti tecavüz ederse şirket yukarıda beyan olunan senevî maktu hisseye ilâveten Hükûmete yirmi beş bin sandıktan (yani 6,250,000,000 kibritten) fazla satılan her sandık için (yani iki yüz elli bin kibritlik bir yekûn için) otuz türk lirası verecektir. Bu suretle fazla satış vukuunda işbu fazlaya ait tediye şirketçe Hükûmete her takvim senesinin hitamından itibaren altmış gün zarfında iera edilecektir. 1 temmuz 1930 tarihinden 1 kânunusani 1931 tarihine ve 1 kânunusani 1955 tarihinden 1 temmuz 1955 tarihine kadar beheri altışar aylık iki devre esnasında satış miktarı beheri vasatî elli çöpü muhtevi beş bin kutuluk on iki bin beş yüz sandığı tecavüz ederse işbu fazlalar için dahi sandık başına Hükûmete yalnız yukarıki otuz liralık meblâğ verilecektir.

Madde — 5

Hükûmet 30 haziran 1930 tarihinde kendi defterleri mucibince mevcut bilcümle kibrit stoklarını beş bin büyük kutuluk sandıkların beheri için sekiz dolar ve beş bin küçük kutuluk sandıkların beheri için 4,60 dolar fiyatla ve bilcümle otomatik çakmaklar ve aksamını maliyet fiyatlarıyla 1 temmuz 1930 tarihinde şirkete satmayı ve şirket de bedellerini derhal tediye ederek bu fiyatlarla almağı taahhüt ederler.

Bundan başka Hükûmet kibrit, otomatik çakmaklar ve aksamı hakkında âtiyen teslimat için mukavelenameler varsa bunları 1 temmuz 1930 tarihinde şirkete ciro ve bilâ masraf teslim etmeği taahhüt eder. Şayet müstakbel teslimata mahsuben Hükûmetçe peşin tediye vuku bulmuşsa şirket mezkûr mukavelenamelerin ve işbu peşin tediya müsbit vesaiki muteberenin itası mukabilinde salifülbeyan tediya Hükûmete verecektir. Maahaza şirket Hükûmetten devren alınan malların cins ve nev'i ve vasfından mes'ul olmayacaktır.

Madde — 6

Şirket Cümhuriyet hududu dahilinde her zaman altı aylık umumî istihlâke kâfi standard kibrit stoğu bulunduracak ve bu miktardan her kazada oranın lâakal iki aylık ihtiyacına kâfi bir stok daima mevcut olacaktır. İnhisar kibritlerinin standard nev'i inhisar yaftasını hamil ve tıprki şimdiki neviden vasatî elli tane çöpü muhtevi kutular içinde olmak üzere (emniyet kibriti) denilen kibritlerin iyi cinsinden olacaktır. Şu kadar ki şirket Hükûmetin tasvibile diğêr nevi kibritleri dahi satılığa çıkarmağa salâhiyettardır.

Madde — 7

Hükûmet kibritlerin ve işbu inhisar mukavelesi hükmüne dahil diğêr bilcümle mevaddın kaçakçılığına karşı Devlet inhisar mevaddı ve varidatı kaçakçılığına ait ahkâmı kanuniyeyi tatbik edecektir. Kaçak olarak tutulan kibritlerin ve mevaddı sairenin kâffesi Hükûmetçe derhal müsadere ve imha edilecektir.

Madde — 8

Kibrit kutularının veya işbu mukavelename ahkâmına dahil diğer mevaddın üstüne veya içine ilân koymak hakkı münhasıran şirkete aittir.

Madde — 9

Şirket Türkiyede istihdam edeceği kimseleri intihapta tam serbestiye maliktir. Şu kadar ki hiç bir zaman Tükiyede on kişiden fazla eenebi istihdam edemeyecektir.

Madde — 10

Altıncı maddede tarif edilen standart nevinden kibritlerin beher kutusu halka yüz para fiyat mukabilinde satılacaktır. Aynı nevinden olan fakat hacmi veya mahfazası farklı bulunan diğer kibritlerin fiyatı da o nisbet dairesinde tesbit edilecektir. Eğer şirket Türkiyede diğer nevi kibritler, ez cümle meselâ (lüks) denilen einsten kibritler satılığa çıkarırsa bunların fiyatı Hükûmetin tasvibile tayin olunacaktır. Şu kadarki şirket otomatik çakmaklarla çakmak taşlarının ve aynı makatla kullanılan birinci maddede muharrer diğer mevaddın elyevm Hükûmetçe tesbit edilmek suretile cari bulunan fiyatlarını tedricen üç misline kadar tezyit edebilecek, fakat bu haddin fevkinde tezyit hususu Heyeti Vekilenin tasvibine tabi olacaktır.

Madde — 11

Standart nevinden kibritlerin beher kutusu için halka perakende satış fiyatı olarak madde sabıkada tayin edilen yüz para - yani her biri vasatî elli çöpü muhtevî beş bin kutuluk standard sandıkların beheri için yüz yirmi beş lira - ile madde sabıkada münderiç diğer nevi kibritlerin halka perakende satış nispi fiyatları fabrikanın 1 temmeuz 1932 den 31 kânunuevvel 1933 çe kadar 18 aylık faaliyeti zarfında ücret ve maaşların mikyası ile kereste, klorat döpotas ve fosfor fiyatları vasatî olarak aynı halde kaldığı müddetçe (on iki ve on üçüncü maddeler ahkâmı müstesna olarak) mer'i olacaktır. İşbu fiyatlar müstahdem ve amele için beher iş günü üzerinden ve kereste ile klorat döpotas ve fosfor için urfen müstamel ölçü mikyasları üzerinden hesap edilecektir. 1934 nihayetinden evvel olmamak şartile her takvim senesinin nihayetinde âkitlerden biri fiyatın tadilini talep edebilecek ve eğer derdesti tetkik sene zarfında fabrikanın ilk on sekiz aylık faaliyeti devrei asliyesine nisbetle yukarıki anasırın fiyatlarında âtidede münderiç formül esasına göre % 10 veya daha ziyade bir fark bulunduğu görülürse bu fark beher standart sandığın veya muadilinin fii esasisine [*] müsteniden hesap edilerek icabı hale göre perakende fiyata zam veya bundan tenzil edilecektir.

İşbu zam veya tenzil her halde kutu başına on para veya ezafından dun olmayacaktır. Bu veçhile tayin olunan yeni fiat işbu mukavelenin on sekizinci maddesinde muayyen hükmün ifasını müteakip mer'i olacak ve her hangi takvim senesinin nihayetinde âkitlerden birinin talebile yeni bir tadili fiat vukubulunerya kadar mer'i kalacaktır.

Âkitler hesabı âtidedeki formül esasına göre yapmakta müttefiktirler :

Müstahdem ve amelenin vasatî maaş ve ücretleri adam ve iş günü başına hesap edilecek ve sandık başına fii esasının yüzde kırkına, her kadem mikâbı kereste fiyatı % 30 nua, her kilo klorat döpotas % 20 sine ve her kilo fosfor % 10 una muadil addolunacaktır.

Bu suretle fiatlarda vukubulan zam veya tenzil ancak salifüzzikir anasırda hasıl olan teref-

[*] Standart sandık başına fii esası şu demektir:

Asıl perakende satış fiyatı olan yüz yirmi beş Türk lirasından beher sandık için masarifi nakliye ve acentalar kumusyonu ve saire olarak 13, 50 lira tarhedilecek, derdesti tetkik takvim senesi zarfında beher sandık için Hükûmete verilen meblâğ dahi tenzil olunacaktır. Bakiye fii esası olur.

fü veya tenezzülün telâfisine matuf olup Devlete ait hissei seneviyenin ve üçüncü maddede muharrer meblâğın tezeyüt veya tenakusunu istilzam etmiyecektir.

Madde — 12

Türk lirası olarak irae edilen bileümle mebalîğ ve işbu mukavelenameye müteallik bilûmum hesabât için kambiyo esasî:

Her Türk lirasına mukabil Amerika Müttehit Hükûmetlerinin 47 senti olacaktır.

Her hangi üç aylık bir devrenin nihayetinde tarafeynden birinin talebi üzerine doların kambiyo fiatı tetkik edilecek ve şayet derdesti tetkik üç aylık müddet zarfında dolar kambiyo fiatı balâda muharrer kambiyo esasî arasında % 5 veya daha ziyade bir vasatî fark bulunursa kibrit satış fiatı şirketçe icabı hale göre tezyit veya tenkis olunacak ve işbu kambiyo temevvücatından mütehassıl fark tamamen telâfi edilinceye kadar mezkûr tezyit veya tenkis mer'iyette kalacaktır.

İşbu mukavelenamenin son altı aylık (1 kânunusani 1955 1 temmuz 1955) mer'iyetinden mütehassıl herhangi kambiyo farkı Hükûmet ile şirket arasında tesviye edilecek, yani eğer mezkûr altı aylık müddet zarfında kambiyo temettüü mevcut ise bu temettü şirketçe Hükûmete verilecek ve bilâkis kambiyo zararı varsa Hükûmet bunu şirkete tazmin edecektir.

İşbu maddede beyan olunan kambiyo tereffü veya tenezzülü dördüncü maddede münderiğ Devlet hissei seneviyesinin ve 3 üncü maddede muharrer meblâğın o nisbette tezeyüt veya tenakusunu müstelzimidir. Şurası mukarrerdir ki bu madde mucibince fiyatlarda vuku bulacak zam veya tenzil her halde kutu başına on para veya ez'afından dun olmyacaktır.

Madde — 13

Beheri vasatî olarak elli kipriti muhtevi beş bin kutuluk Standard sandikalarından her biri için (diğêr cesametlerde de bu nisbet dairesinde olmak üzere) Türkiye dahilinde acenteler komisyonu, malûlin ianesi, tahmil ve tahliyeye, muhafazaya ve nakil ve teslim müteallik bileümle, masarîfin haddi vasatîi esasîsi on üç buçuk Türk lirası addedilecektir. Âkitlerden biri tarafından talep vukuunda bu masraf herhangi bir takvim senesi nihayetinde tetkik edilebilecek ve şayet yukarıda muayyen esasa nisbette % 10 veya daha ziyade farkın mevcudiyeti görülürse bu fark kibritlerin muayyen fiatına zam veya bundan tenzil olunacaktır.

Yeni tayin olunan fiat âkitlerden birinin talebile yukarıki masrafın muahharen tetkiki neticesinde yeniden tadilât yapılmıyaya kadar mer'i kalacaktır.

Şurası mukarrerdir ki bu madde mucibince fiatlarda vuku bulacak zam veya tenzil her halde kutu başına on para veya ez'afından dun olmyacaktır.

Madde — 14

Âkitler arasında işbu mukavelenamenin ikinci maddesinin istikraz hakkındaki ahkâmından te-haddüs edecek bileümle niza ve ihtilâflar tahkim tarikile halledilecektir. Bu suretle ihtilâf hüdu-sunda âkitlerden birinin diğêrine tahrîren ihbarının ahzından itibaren otuz gün zarfında her biri bir hakem tayin edecektir. İşbu iki hakem ilk içtimalarından itibaren otuz gün zarfında bir baş hakem nasbedeceklerdir. Şayet hakemler müddeti mezkûre zarfında baş hakemin in-tihabında ittîfak edemezlerse tarafeyni âkidinden her hangi birinin talebi üzerine işbu baş hakem İsviçre federal mahkemesi reisi tarafından tayin edilecektir. Baş hakem ancak diğêr iki hakemin münaziünfih nokta hakkında itilâf edememeleri takdirinde faaliyete geçecek ve bu suretle hakemlerin reyî ile mukayyet olmaksızın müstakillen kararını verecek. Eğer ta-rafeyni âkideyinden herhangi biri diğêr tarafın tahrîren ihtarının ahzından itibaren otuz gün zarfında kendi hakemini intihap etmezse onun hakemi diğêr tarafın müracaati üzerine İsviçre federal mahke-mesi reisi tarafından tayin edilecektir. Vukuu hale göre hakemlerin veyahut baş hakemin kararı her

iki taraf için kat'î ve nihâî olacaktır. Âkitler arasında münazaat ve ihtilâfat halinde işbu mukavele-namenin Fransızca metni muteber olacaktır. İşbu mukavele-namenin ikinci maddesinin istikraz hakkındaki ahkâmına müteallik olmıyan bilcümle niza ve ihtilâflar Türk mahkemei adliyesinde halledilecektir. Bu son halde Türkçe metin muteber olacaktır.

Madde — 15

Şirket Türkiyede ya bir şube veya talî bir Türk şirketi tarafından temsil edilecektir.

Madde — 16

Şirket Türkiyeden kibrit veya birinci maddede yazılı aynı maksada hâdim diğer mevaddı ihraç etmek hususunda inhisar hakkına sahip olacak, fakat ihraç mecburiyeti altında bulunmayacaktır. Bu mesele tamamen şirketin tensibine tabidir. Şirket ancak Türkiye mamûlâtının ihraçından temettü memûl ise ihracatta bulunacaktır. Türkiyede imal olunan mevadın ihraçı takdirinde Hükûmete fatura fiyatından % on (% 10) verilecektir Bu meblâğ mevcudiyeti takdirinde ait olduğu takvim senesinin nihayetinden itibaren 60 gün zarfında Hükûmete tediye edilecektir.

Madde — 17

Inhisar müddetinin hitamında fabrika bilâ bedel Hükûmete terk olunacak ve fabrikada mevcut mevadı iptidaiye ile bunlardan mamul ve nim mamul olanlar şirkete mal olduğu fiyatla peşin bedel mukabilinde Hükûmete devredilecektir. Şirket fabrikayı inhisar müddetinin hitamında eyi muhafaza edilmiş bir halde ve her gûna avarizden masun ve kibrit imaline salih ve memleketin ihtiyacatını temine kâfi bir surette teslimi taahhüt eder.

Madde — 18

Âkitlerden biri on bir, on iki, on üçüncü maddelerde beyan olunan herhangi tadil tedabirini icra etmek istediği zaman keyfiyeti diğer tarafa tahriren bildirecektir. Eğer muhatap tarafından işbu tahriri iş'arın ahzından itibaren on beş gün zarfında cevap verilmezse bu hal muvafakat addo-lunacaktır.

11, 12 ve 13 üncü maddelerin herhangi birinden mütahassıl fark kutu başına on para veya ez'afına baliğ olmadığı takdirde âkitlerden her biri kutu başına on para veya ez'afına vusul için işbu farkı diğer iki maddenin birinden veya her ikisinden mütahassıl farklarla tevhit etmeği talep edebilecektir.

Madde — 19

İşbu mukavele-name 15 haziran 1930 tarihinde veya daha evvel Türkiye Büyük Millet Meclisince tasdik edilmezse keensiz olacak.

Ankara 8-VI-1930

Bir taraftan Türkiye Cumhuriyeti namına Maliye Vekili Saraçoğlu Şükrü Beyfendi, Ve diğer taraftan mukavelesi mefsuh Türkiye Kibrit inhisarı Türk Anonim Şirketi, namına selâhiyettar mümessilleri Meclisi idare Reisi Mehmet Emin bey ile Mister Ernest A. Hofmen arasında berveçhi atı mukavele edilmiştir.

1 - Tarefeyin Hükümet ile şirket arasında mütehaddis olup biri İstanbul Mahkemei asliyesi ikinci ticaret dairesinde ve diğeri Ankara Mahkemei Asliyesi Ticaret Dairesinde derdesti rüyet olan davalardan mütekabilen feragat ve yekdiğerini mezkûr davalar münasibetile her türlü hukuk ve metalibattan ibra ederler ve şirket imtiyaz hakkından feragat eder.

2 - Mukavelesi mefsuh Kibrit şirketi eshamından Hükümetin uhdesinde bulunan 1544sehmi Hükümet fii muharrerlerinin yüzde altmışı mukabilinde şirkete satmayı ve şirket dâhi bu fiatla satın almayı taahhüt eder.

3 — İşbu mukavele ancak Hükümetle Di amerikenTürkîş İnvensment Korporasyon arasında münakit kibrit inhisarı mukavelenamesinin Türkiye Büyük Millet Meclisinden geçerek iktisabı meriyet etmesinden itibaren mer'idir. Ancak Hükümetin hissesi maktuai seneviye, gümrük resmî ve malûlin hissesi dolayisile şirketten ve şirketin hîni fesihthe vaz'iyet edilen defatür ve emval sebeble Hükümetten iddia ettikleri mütekabil matlubat inhisar idaresile mukavelesi mefsuh şirket mümessili arasında yapılacak rüyeti hesaba muallâk olduğundan bu ibradan hariçtir.

*Ernes A. Hofman
Mehmet Emin*

Maliye Vekili

Ankara: 14 - VI - 1930

Türkiye Cumhuriyeti Maliye Vekili Saraçoğlu Şükrü Beyfendi Hz.

Efendim Hz:

Kibrit inhisarına müteallik olarak Türkiye Hükümeti ile şirketimiz arasında mün'akit 14-VI-930 tarihli mukavelenamenin 11 inci maddesinde beyan olunan amele ve müstahdemim maaş ve ücretlerinin tezyidi meselesinde şirket temamilen serbest olup ancak işbu tezyitten dolayı kibrit satış fiyatlarının terfii hususunun ancak, Türkiye de mevcut takriben o sınıf ve kudrette resmî ve hususî müesseseler amele ve müstahdemini maaş ve ücretlerince tereffüü müstelzim esbabı umumiye mevcudiyeti takdirinde tatbik edileceğini ve bundan başka şirketimizin faaliyeti mebdende ihtiyar edeceği idare masarifinin dahi mukavelesi feshedilen Türkiye Kibrit İnhisarı Türk Anonim Şirketi ile hükümet kibrit inhisarı masarifi idaresinin takriben vasatisinden fazla olmyacağı arzederiz efendim Hz.

*Di. Ameriken Türkîş Investment
Korporasyon Şirketi Mümessili
A. Hofman*

